

BARSÍ BALÁZS OFM

Mit üzen Szent Ferenc a XXI. századi követőinek és az egész kereszténységnek?

1. MI A KERESZTÉNYSÉG LÉNYEGE?

Legmélyebb szenvedéseink lelki természetűek, pl. abból fakadnak, hogy nem látjuk a lényegét. Milyen sok a keresztény torzó! Milyen sok a félrebillent lelkiségű Krisztus-követő! Miért van ez így? Mert sokan nem látják a hit lényegét, s ha látják is, nem azt élik meg hitük lényegének.

Amikor Francesco belépett a San Damiano-i romos kis templomba, tulajdonképpen az Egyház valóságát pillantotta meg. Krisztus Egyháza mindig romos, mindig építeni kell, így van ez az emberek városaival is, s így van az Egyházzal is. Mióta romos az Egyház? Talán pünkösöd másnapja óta. Természetesen nézőpont kérdése, hogy épül-e vagy pusztul. Látszatra pusztul, valójában épül, mert Krisztus Titokzatos Teste leronthatatlan.

Isten az ő szentjeit nem kíméli a valósággal való találkozás megdöbbentő látványától. Nincs ideális Egyház, de van egy, szent, katolikus és apostoli Egyház.

Amint Francesco belépett ebbe a valóságba, szeme rászzegeződött arra a nagy festett feszületre, amelyet mindannyian ismerünk, és ekkor olyasvalami történt, ami azelőtt soha: megelevenedett Jézus arca a festett feszületen. Bánatos szemét Ferenc szemébe merítette, és megszólalt: „Ferenc, nem látod, hogy a házam roskadozik? Menj és építsd fel!”

Végtelenül gazdag, kielemezhetetlen sűrűségű jelenet. Itt Ferenc a következőket tanulja meg:

a) A kereszténység elsősorban nem ideológia, nem is csupán vallás a szokásos fogalmak szerint, hanem egy *arc*, az Istenember arca, aki jelen van Egyházában. Szent Ferenc soha többé nem felejt el ezt el. Mélységesen beleég a lelkébe ez az arc – és ez a szempár. Ez az arc az evangéliumok és a nagy krisztológiai zsinatok Krisztusának az arca, aki Isten és ember, akit ő sohasem mer így nevezni: „Jézusom” – s főleg nem „Jézuska” –, hanem „fölséges és dicsőséges Isten”, aki ugyanakkor va-

lóságos ember, arca van, keresztre van feszítve, irgalmas szíve van, mert megszánja az emberiséget, amelynek egyetlen, mindenkit egybegyűjtő háza roskadozik.

b) Ferenc azt is megtanulja, hogy Jézus Krisztus nem a múlt eseménye csupán, hanem jelen van. Ferenc Jézus kortársának tudja magát, hiszen megszólította.

c) Azt is megtanulja, hogy az Egyház, amely egy, az Istenember háza még akkor is, ha jelenleg roskadozik egyes prelátusok gyalázatos bűnei, a nép tudatlansága és lanyhasága miatt.

San Damianó-ban Ferenc pár perc alatt tökéletes ekkleziológiai képzést kap magától az Úrtól, hasonlóan Saulhoz, akitől azt kérdezi az Úr: miért üldözöl engem? Vagyis Jézus azonosítja magát Egyházával, ezért írhatta később Szent Pál, hogy az Egyház Krisztus Titokzatos Teste. Ferenc hitének forrása, gyűjtőpontja, mindent összetartó záróköve egy *arc* – az Istenember arca. Ezentúl mindig ennek az arcnak a jelenlétében él. Ő nem akar szerzetes lenni, nem akar lemondani se a családról, se a vagyonról, se az önakarat követéséről, hanem megragadja ez az arc, ennek a végtelen szerelmű arcnak a sugárzása. Számára a hármass fogadalom nem három csomó, három gubanc az övön (kordán) és a lélekben, hanem boldog következmény. Nem elengedni akart, hanem Krisztus megragadta őt, és ő nem állt ellen neki. Nem lemondani akart, hanem Krisztusban, az emberré lett Istenben a *mindent* akarta. „Deus meus et omnia” – Istenem és minden (dolog)!

És ezen a ponton még nincs semmiféle rendalapítás. Tehát a kisebb testvéri lét (a ferences lét) alapja nem közösségkeresés, nem szerzetesi életforma átvétele, hanem egy elragadtatott állapot egy arctól, aki ránézett, aki örök szeretettel szereti őt.

2. FERENC SZÁMÁRA KRISZTUS ÚT AZ ATYÁHOZ

Minden keresztény számára az, de hány keresztény jut el az Atyához? A Miatyánkon és a szentmisén kívül mikor szoktunk beszélgetni az Atyával? Pedig ez a krisztusi kinyilatkoztatás lényege.

Azt szokták mondani: Ferenc Krisztus-központú. Olyan szempontból ez nem igaz, hogy Ferenc számára Krisztus út is (hiszen maga Krisztus mondotta: „Én vagyok az út”) az Atyához. Mindez megint csak nem teológiai elmélkedés, és nem jámborsági imagyakorlat Ferenc életében, hanem fájdalmas és édes, de valóságos történet.

Amikor gazdag posztókereskedő apja megsokallja Ferenc adakozó nagylelkűségét, amellyel elárasztja a romos templomokat, és a podestához (a városi vezetőséghez) idézi meg fiát, és követeli, hogy adja vissza azokat a posztókötegeket, amelyeket eladott, és árukat a templomokra költötte – megjegyzendő, hogy

amíg mulatozásra költötte, addig az apa nem tiltakozott –, akkor Ferenc a város püspökéhez fellebbez, mondván, hogy ő már egyházi ember, hiszen csak az egyetlen Úrnak szolgál. Ott az összegyűlt kíváncsi népség előtt profétai cselekedetre ragadtatja magát. A ruhakötegeket követelő apjának leveti utolsó szál ruháját is, és meztelenül így szól: „Pietro di Bernardone, ezentúl nem te vagy az atyám, hanem *Mi Atyánk, aki a mennyekben van.*”

A jelenetnek semmi köze korunk túl erotizált, beteges szemléletéhez. Ferenc most Ádám, aki meztelen. Tudjuk, hogy a Bibliában a meztelenség nem a szexualitással, hanem az ember létbeli szegénységével van kapcsolatban, ahogy Jób is mondja: „Meztelenül jöttem ki anyám méhéből, és meztelenül térek oda vissza” – vagyis a földanya méhébe. Az ember nem Isten. Ezt a szegénységet, a teremtettség-mivolt szegénységét, mely Ádámot bujkálásra, félelemre készítette, az ember azért tapasztalja meg, mert szakított a teremtő Atyával. Felnyílt a szeme, ti, eddig nem a saját szemével nézte önmagát, hanem a mennyei Atya szerető szemével. Ezt veszítette el. Krisztus ezt az önszemlélést szerezte meg nekünk.

Ferenc boldog meztelen, boldog koldus, mert azt élvezzi, hogy Isten az ő Atyja, aki végtelenül szereti őt. Szegénysége teológiai eredetű, vagyis Istennel kapcsolatos. Ezt a Szent Ferenc-i valóságot én egy „eretnek” imádsággal próbálom elmondani a Mennyei Atyának, amely így szól: „Istenem, nekem jobb, mint Neked, mert Neked nincs olyan jó Istened, mint nekem.” Itt és csakis itt gyógyul az emberi lét. Ferenc meggyógyult, egészségesebb ember lett. Ezt minden kor megérzi és megirigyli. A teremtő Atyával való egzisztenciális egészségnek a forrására: Ferenc eljutott az Atyáig, aki átölelte őt.

A jelenet úgy fejeződött be, hogy a meztelen Ferencet palástjával betakarta a város püspöke. Ezután semmi más nem nézett a püspökben – és a papban –, csak ezt az Atyaistentől kapott szentségi atyaságot. Ferenc otthon kezdte érezni magát az Egyházban, melyben a Keresztre Feszített *arca* rátekin, és amelyben megtalálta az Atyát.

3. A LÉLEK SODRÁSÁBAN

Szent Ferenc megtérése nem más, mint vágyainak megtérése: engedi, hogy a Szentlélek lakja az ő vágyait. Megtérése első szakaszában visszavonul barlangok mélyébe. Assisi városán kívülre elkíséri őt egy barátja. Ferenc bemegy a barlangba, barátja kívül marad. Amikor kijön, arról beszél, hogy megtalálta a kincset. Már érzi, hogy a „kincsnak” (így nevezi Isten szeretetét) a befogadására fel kellene szabadítani a szívet a sok gubantól, hamis örömtől, amelybe az emberi vágy téved.

Michel Hubaut ferences testvéremet idézem, aki remekül összefoglalta Ferenc kapcsolatát a Szentlélekkel, megmutatva, hogy *ez a ferences lelki élet*:

„Imádsága nem más, mint szembenézés ezzel a lényeges hívással. Apró, nevetséges, szűk kis vágyainknak az Isten vágyába való átfordítása fájdalmas, de megtisztító és felszabadító harc. Mert az ember jelen állapotában ez az Isten utáni vágy, a Léleknek ez a gyümölcse, egész életének dinamizmusa nincs meg a maga ősi, tiszta állapotában. Az ember kezdeti, ősi lendülete, a teremtő szeretet, vagyis saját forrása, növekedése és beteljesedése felé vagy saját magára fordul vissza, vagy zsákutcába téved. Nemde, ennek drámáját nevezi a zsidó-keresztény hagyomány bűnnek?

Az ember saját vágyának lesz abszolút központja és egyetlen tárgya, illetve ráveti magát a hamis örömökre. Ezért mindnyájunkat ezer irányba rángatnak ezek a vágyak. Szívünket megosztja a sok-sok vágy, mely egymásra rakódik, és elhomályosítja bennünk a Szentlélek által keltett vágyat. A huszadik század emberét annyi új, a reklámok által keltett kívánság hajtja, hogy gyakran saját maga felületén kénytelen élni, és megkísérelni újra és újra kielégíteni valamennyit anélkül, hogy ezekben megtalálná azt a boldogságot, amelyre szomjazik. Az Isten utáni vágy mintegy el van fojtva szívében. Még akkor is, ha egy »vallás« tagja lesz, az a kísértés környékezi, hogy egy önmagához méretezett, közvetlen szükségleteinek szolgálatában álló, hasznos istent találjon ki magának. Ez azután egy olyan paradox vallásossághoz vezet, amelyből Isten szeretetteljes követése ki van zárva. Márpedig amikor az evangéliumban az ember követni akarja Jézust, ő azonnal felteszi neki ezt a lényeges kérdést: »Mit keresel?«

Ebben a nagy emberi drámában a szíve felé vezető úttól eltérített és elzárt ember zsákutcába érkezik. Jól látja Ferenc, hogy itt ördögi cinkosság téríti el az embert saját életforrásától. Szerinte a bűn nem más, mint a vágy megromlása, az embernek önmagába, önzésébe történő gravitálása, Isten utáni vágyának eltévelyedése, vakság, mely az embert egy boldogságpótlék rabszolgájává teszi. Az ember pedig vagy szűk látása, vagy gőgje miatt hagyja magát elkápráztatni a hamis örömök délibábjától. Ferenc gyakran óvja testvéreit a »rossz kívánságok« zsákutcáitól, vagyis azoktól a kívánságoktól, amelyek irányt tévesztenek.

Mindazt, amit elmondtunk, csodálatosan összefoglalja Ferenc egyik írása, mely megtérése első idejétől kezdve egyre gyarapodó személyes tapasztalatokkal van átítatva: »És nagyon óvakodjunk a sátán gonoszságától és agyafúrtságától, mivel minden eszközzel meg akarja akadályozni, hogy az ember Isten felé fordítsa elméjét és szívét. Ezért körüljár, hol valami jutalom, hol megsegítés ürügyén iparkodik magának megkeríteni az ember szívét, az Úr igéjét és parancsait ki akarja törölni emlékezetéből, és meg akarja fojtani benne. Azon mesterkedik,

hogy világi ügyekkel és gondokkal elvakítsa az ember szívét, és hajlékot készítsen benne magának... Nagyon vigyázzunk tehát, testvéreim, valamennyien, ne hogy valami jutalom, munka vagy segítség ürügyén elveszítsük, vagy az Úrtól elfordítsuk elménket és szívünket. Tehát szent szeretettel – mely maga az Isten – kérve kérem összes testvéreimet, a minisztereket éppúgy, mint a többieket, hogy elhárítva minden akadályt, és félretéve minden gondot és aggodást, amennyire csak tudják, tiszta szívvel és tiszta lélekkel szolgálják, szeressék, imádják és tiszteljék az Úristent, mert mindenekfölött ezt kívánja tőlünk. Készítsünk tehát Neki ott mindig hajlékot és tartózkodási helyet, mert Ő a mindenható Úristen, Atya, Fiú és Szentlélek. Ő mondja: Virrasszatok és imádkozzatok szüntelen, hogy méltók legyetek elkerülni mindazt a rosszat, ami elkövetkezendő, és az Emberfia elé állni. És mikor imádságra felálltok, ezt mondjátok: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben... És imádjuk Őt tiszta szívvel, mert mindenkor imádkozni kell, és nem szabad abba belefáradni. Mert az Atya is ilyen imádókat keres magának. Lélek az Isten, és akik Őt imádják, lélekben és igazságban kell imádniuk. Hozzá kell menekülnünk, mint lelkünk pásztorához és püspökéhez, aki ezt mondja magáról: 'Én vagyok a jó pásztor, ki legeltetem juhaimat, és életemet adom juhaimért'«. (*Meg nem erősített regula* 22,19–31.) Ferenc ezzel a János evangéliumból vett idézettel tárja eléink – mint maga az apostol is –, hogy valóban Krisztus a sarokköve a Szövetség Istene és az ember között folyó dialógusnak. A Bibliát, amely állítja az ember igazi Istenhez fordulásnak képtelenségét, a próféták által közvetített csodálatos ígéret ragyogja be: »Kivezérellek benneteket az idegen népek közül, összegyűjtelek minden országból, és visszavezetlek saját földetekre. Akkor majd tiszta vizet hintek rátok, hogy megtisztuljatok minden tisztátalanságtól, s minden bálványtól megtisztítalak benneteket. Új szívet adok nektek, és új lelket oltok belétek...« (Ez 36,24).

Ferenc tehát megtapasztalja, hogy Krisztus megtartotta és megvalósította ezt az ígéretet. Eljött, szenvedett, meghalt és feltámadott, hogy az embert belevigye az Atyával folytatott bensőséges párbeszédbe. Meggyógyította, megtisztította, felszabadította, rendbe hozta az ember »szívét«, és új irányt adott neki. Ő a látható és láthatatlan világ közötti találkozás, az emberi és isteni világ közötti dialógus, aki testté lett. »Hidd el nekem, asszony, elérkezik az óra, amikor sem ezen a hegyen, sem Jeruzsálemben nem fogják imádni az Atyát... Elérkezik az óra, s már itt is van, amikor igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát. Mert az Atya ilyen imádókat akar. Lélek az Isten, ezért akik imádják, lélekben és igazságban kell imádniuk« (Jn 4,21–24).

Nem véletlen az sem, hogy Krisztus halálával, feltámadásával kapcsolatban (amely az ő órája) említik az evangéliumok, hogy a templomnak, a Szentek Szent-

jének kárpitja, ahová egyedül a főpap léphetett be egyszer egy évben, meghasadt tetejétől az aljáig. Jézus levette a leplet, vagyis kinyilatkoztatta, hogy Isten milyen szentélyben kíván lakni a teremtés hajnalától kezdve: az ember »szívében«.

Ez a kinyilatkoztatás lenyűgözte Ferencet. Ezentúl végül is minden szentély, a delfi, az athéni, de még a jeruzsálemi is, csak jelei ennek az új valóságnak. Minden nyitott, készséges ember, aki szíve mélyén csendben imádkozik »lélekben és igazságban«, meghallhatja Isten halk suttogását, befogadhatja az élő Krisztus Lelkét, és így részt vehet az Atya és a Fiú örök párbeszédében. Micsoda ragyogó kinyilatkoztatás, mely megvilágítja a teremtés egész történelmét. Az ember többé nem állat, két végén nyitott emészőcső, hanem egyetlen olyan létező, akinek a szentháromságos Isten »hajlékává« kell lennie!

Ferenc megtérésétől kezdve igazolja a zsidó-keresztény kinyilatkoztatásnak ezt az örömhírét. Itt találja meg egyetlen beteljesülését minden ősi, nagy valláson belül létező, tapogatózó keresés, mely párbeszédet akar folytatni a Láthatatlannal. Maga a Biblia sem más, mint több évszázados bevezetés az Isten és az ember közötti dialógusba, mely ragyogó beteljesedését Krisztusnak ebben a szavaiban találja meg: »Aki szeret engem, megtartja szavamat, és Atyám is szeretni fogja, és hozzá megyünk, és benne fogunk lakni« (Jn 24,23). Szent Pál, aki annyira tisztelte népe hagyományát, és annyira lelkesedett ezért a kinyilatkoztatásért, így ír merészen testvéreinek: »Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok (a Szentek szentje), s az Isten lelke lakik bennetek?... Isten temploma ugyanis szent, s ti vagytok az!« (1Kor 3,16–17).¹

4. „KARJÁBA VÁR MÁR A SZENTHÁROMSÁG”

Ezt énekeljük Szent Ferenc tranzitusának, halálának csodálatosan szép ünnepésekor. Nem csupán szófordulat ez. Az ő megtérése egészen és teljesen újszövetségi, ő valóban eljut a Szentháromság misztériumáig. Melyikünk jut el ideig? Mondhatnánk, hogy mindannyian, hiszen az első liturgikus ténykedés és az első imádságos szavak, amelyeket szüleinktől tanultunk: a keresztvetés. „Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében” – és az utolsó mozzanata életünknek ismét a keresztvetés a Szentháromság nevének említésével. Mégis az élet mindennapjain mintha vallásosságunk nem ezen a szinten bontakozna. Szent Ferenc egyik leglényegesebb üzenete éppen ez, és ezt az üzenetet alig emlegettük az eltelt 800

¹ MICHEL HUBAUT: *Krisztus a mi boldogságunk. Imádkozni tanulunk Assisi Szent Ferenctől és Szent Klárától*, Agapé, Újvidék, 1991, 14–17.

év alatt. Nem meglepő? Imádságai olyanok, mint a misekánon. Az Atyához szólnak a Fiú által a Szentlélekben.

Mennyire áthatja még érzelmeit is a Szentháromság bennünk lakásának tudata: „...Ó, milyen boldogok és áldottak azok a férfiak és nők, akiken megnyugszik az Úr Lelke, s lakóhelyet és szállást készít náluk magának. És fiai lesznek a mennyei Atyának, akinek cselekedeteit megtesszük, jegyesei, testvérei és anyja a mi Urunk Jézus Krisztusnak. Jegyesei akkor leszünk, mikor a Szentlélek által a mi Urunk Jézus Krisztussal egyesül a hívő lélek; testvérei akkor, mikor az Atya akaratát teljesítjük, aki a mennyekben van, s anyja akkor, mikor az isteni szeretet s tiszta és őszinte lelkiismeret által szívünkben és testünkben hordozzuk Őt, és szent cselekvéssel, amelynek példaként kell mások előtt világoskodnia, világra szüljük Őt. Ó, mily dicsőséges, szent és felemelő dolog magunkénak vallani az Atyát az égben! Ó, mily szent, vigasztaló és gyönyörűséges a tudat, hogy jegyesünk van (a Lélek). Ó, mily szent, kedves, jóleső, alázatos, békét árasztó, édes és szeretetre indító és mindenek fölött kívánatos gondolat, hogy olyan testvérünk és fiúnk van, mint a mi Urunk Jézus Krisztus, aki életét adta juhaiért, és imádkozott az Atyához mondván: „Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben...” (1LHív 5–14).

Lehet durva barna kámzsában járva, mezítláb és szalmazsákon, hideg cellában aludni, ha ezt a szintet nem érjük el, lényegében nincs közünk Szent Ferenchez. Az ő életében minden, de minden ebből a központból forrásozott: a megtestesülés világot és teremtést megelőző és bennfoglaló nézetének felismerése; a megváltás, a kereszt, a szent sebek, a stigmák jelentése; a szent Eucharisztia; viszonya a teremtett világhoz; az a békesség, amelyet magából árasztott, és végül a halálnővér fogadása.

5. A MEGTESTESÜLÉS SZEMLÉLETE

Egyetlen lelkiségben sem kap olyan dimenziót karácsony ünneplése, mint Szent Ferenc és követőinek életében. Ez azonban nem ájtatossági szint. Nem arról van szó, hogy valami a hit gazdag világából úgy ragadta meg Szent Ferenc lelkét, hogy megbillent a Hiszekegy, és felborult a hit mély struktúrájának háromságos aránya, ti., hogy hiszek az Atyában és műveiben, a Fiúban és műveiben, a Szentlélekben és műveiben, és mindezt az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházban.

Ferenc hite a hit ő-sztruktúráját őrzi, de új megközelítésben, amely újdonság kezdettől fogva rejtve volt az újszövetségi írásokban és a keresztény hagyományokban. Ami új, hogy Ferenc nem a teremtéssel kezd, ahogy a Hiszekegy, és nem a *Naphimnusz* éneklésével indul, amint a Zeffirelli-filmben.

Őt a karácsony, a megtestesülés misztériuma ragadja meg; halála előtt két évvel a pápától külön engedélyt kér, hogy Greccióban egy barlangban ünnepelhesse éjszaka az Úr születését, mert saját szemével akarja látni, hogy a di-csőség Ura miként helyeztetik jászolba. Nyilván nem pásztorjátékról van szó, hanem egy szentmise bemutatásáról, amelyen mint diakónus ő prédikál, és Jézus nevét alig meri kimondani, hogy elkerülje a zokogást. A mise nem pásztorjáték, hanem az Istenember megváltó halálának és föltámadásának ünneplése második eljövételének várásában.

Egy aggályoskodó testvérnek, aki a pénteki napra eső karácsonyi ünnep miatt nem mert húst enni, azt válaszolta, hogy ne beszéljen péntekről – még a falak is húst egyenek; és adjanak kétszeres abrakot a jószágoknak és szórják tele magokkal az utakat... mert ez az ünnepek ünnepe.

Ferenc a karácsonyt (a megtestesülést) a nagypéntek horizontja fölé helyezi és megpillantja a végső igazságot: hogy az Atyaisten mindent Fiában teremtett (ld. Kol 1,14 stb.), vagyis a *megtestesülésben* áll fönn a teremtés. Isten gondolatában „előbb” (itt az „előbb” nem időt jelent, hanem értékrendi nagyságot) van a karácsony (megtestesülés), mint a teremtés. Amikor Isten azt mondta: „legyen világosság” – elsősorban Krisztusra, a Fiúisten megtestesülésére gondolt, aki maga a világ világossága. Ferenc szerint az ember a Fiúisten képére van teremtve, tehát testi mivoltunkban is hasonlítunk az Istenre, ti. Isten megtestesült Fiára. Ezt írja Szent Ferenc egyik intelmében: „Szívleld meg, ó ember, milyen nagy kitüntetésben részesített téged az Úristen, mikor *test szerint, szeretett Fia képére*, Lélek szerint pedig saját hasonlatosságára alkotott” (5. *intelem*).

Ferenc ezzel nem kisebbiti a nagypénteket, főleg ő nem, aki Jézus szent sebeit kapta testébe, de a megtestesülést nem rendeli alá. Ez az „*incarnatio absoluta*” tana, amelyet majd egy egyetemi tanárrá lett fia, Boldog Scotus János fejt ki.

Tehát a *legferencesebb* valóság az, hogy valljuk: Isten Fia akkor is megtestesült volna, ha Ádám nem vétkezik. A „*culpa*” nem „*felix*” – az istenellenes lázadás, rothadást hozó gyalázat. Nem a bűn, a legnagyobb rossz hozta el Isten Fiát ebbe a világba. Hogy is lehetne, hogy a legnagyobb rossz kondicionálta volna a legnagyobb jót, a legnagyobb rossznak kellett megtörténnie, hogy Isten megadja a legnagyobb jót: a szent megtestesülést. Ez abszurdum!

Nincs fátum! Ádámnak *nem kellett* vétkeznie, szabad volt. Isten azonban előre látva az ember szabad tetteit is, az ő Fiát már Megváltónak küldte. A *megtestesülés* tehát a legalapvetőbb isteni mű. A megtestesülésben lett teremtve minden!

Szűz Mária ehhez a rendhez, az eredeti isteni tervhez tartozik, ezért a Szeplőtelen Fogantatás. Ezt a ferencesek a dogma kihirdetése előtt vallották más rendekkel szemben. Az ellenvetés az, hogy ti. Szűz Mária is Ádám ivadéka, és így ő is az

ősbűn örököse lenne, nem áll. Mert úgy látszik, Isten kétféleképpen osztotta ki az Úr Jézus megváltó halálának érdemeit. Minket, miután elestünk, felemelt, Máriát Fia kereszthalála érdemeiért eleve megóvta az áteredő bűntől; ezért köszönti így angyala által: „Örülj, kegyelemmel teljes!” Boldog Scotus János érveit, valamint Szent Pál sorait, és a bűvópatakként jelenlevő szent hagyományt itt nem idézem.²

Ez a legmélyebb ferences identitás! A *Naphimnusz* gyökere a megtestesülés, a karácsony!

6. A KERESZT, A MEGFESZÍTETT SEBEI

A ferences lélek stigmatizált, az isteni szeretettől és irgalomtól megsebzett ember. Egy ősi hagyomány megmenti Szent Ferenc atyánk stigmatizáltságát a dolorizmustól. Szent Bonaventura nyomán a régi prefáció Szent Ferenc atyánk sebhelyeinek ünnepén említi a tényt, hogy Ferenc már korábban, lélekben volt megjelölve az Úr sebeivel. Ez az utalás megtérése kezdetére mutat, amikor is a düledező kis templomba belép imádkozni. Assisi határában történt mindez, és a kis templomot San Damianó-nak nevezik. Ebben a templomban ott függött az a hatalmas festett, keleti, szír liturgiából származó feszület, amely azóta olyan híres lett, hogy reprodukcióban a második legelterjedtebb szentkép (az első Andrej Rubljov Szentháromság ikonja). Ferenc ott imádkozik. A hagyomány megőrizte azt az imádságot is, amelyet valószínűleg igen sokszor elimádkozott, és később, nyilván testvérei kérésére le is írt. Ebben az imádságban nincs semmi dolorizmus. Nagyvonalú, nem szűk szubjektív érzésekkel átítatott imádság ez. Inkább hasonlít a nagy római latin liturgia oratióihoz, mint a korabeli, legtöbbször érzelmes imádságokhoz:

„Főnséges és dicsőséges Isten. / Világosítsd meg szívem homályait. / Adj nekem igaz hitet, biztos reményt, / tökéletes szeretetet, érzéket és értelmet, / hogy megtegyem a te szent és igaz parancsodat.”

Az Úr Jézus, vagyis a „főnséges és dicsőséges Isten”, Ferenc felé fordította arcát. Megelevenedett a festett kép és megszólalt: „Ferenc, nem látod, hogy a házam (egyházam) roskadozik? Menj és építsd fel!” A szentegyház jelenti a kőből épített egyházat, de a hívekből épültet is. Ferenc nem filozofál, hogy milyen értelemben vegye a szót (és ez igen „ferences”), hanem amit megtehet, azt kezdi megcselekedni, építi a romos templomot, és így *in actione* kontemplál.

A lényeg, hogy Ferenc nem arról elmélkedett a bizantin jellegű királyi Krisztus képe előtt, hogy Jézusnak mennyire fájhattak a szegek, és Jézus nem is erről

² Bővebben lásd BARSÍ BALÁZS: *Az Ige testté lön* (Sümege, 2008) című könyvben.

szól neki; Jézusnak az Egyház roskatag állapota fáj. A San Damianó-i Krisztus, a fölséges és dicsőséges Isten isteni irgalommal nézi Egyházát, az emberek házát, és minden egyes embert.

Ferenc a San Damianó-i Megfeszített szeme irányában kötelezte el magát. Merte Isten irgalmával szeretni az Egyházat, és benne az egyes embereket. Élete végén ez verődött ki a testére; Jézusnak, a megfeszített Istennek a világ, pontosabban minden egyes ember iránti végtelen irgalma. Az az igazi ferences, aki engedi lelkét-testét megjelölni az Isteni Irgalom által a másik ember iránt.

Krisztus így Ferenc lelkében-testében megújította egy kihűlni induló kereszténységben a kereszt misztériumát. Ez igen ősi, de elfeledett valóság. Keresztesük csak ki Szent Pál apostolnak az ide vonatkozó kijelentéseit, és gondolkozunk el rajta. Ez az egyik leglényegesebb mondanivalója Szent Ferencnek és testvéreinek a mai európai-amerikai kereszténység számára.

7. AZ EUCHARISZTIA

Szó szerint a pizsokból, az elfeledettségéből emeli fel Ferenc, a Római Egyház ezen eucharisztikus lelkű diakónusa ezt a nagy Szentséget. Tudósok kimutatták, hogy nem a IV. Lateráni Zsinat hatott Ferencre és fiaira az Eucharisztia tiszteletében, hanem fordítva: Ferenc hatott a nagy és szent zsinatra, hogy figyeljen oda a keresztes háborúk és eretnekproblémák közepette az Úr ezen megrendítő és édességes jelenlétére.

Amint Isten minden művét az Eucharishtiában foglalta össze, úgy Szent Ferenc az Istennel, az emberekkel és a teremtett világgal való kapcsolatát szintén az Eucharishtiában látta együtt. Az átváltoztatásban Isten befejezi a teremtést, hiszen a kenyér és bor színe alatt a föltámadott Jézus teste van jelen, a föltámadott, megdicsőült és örökkévalósított test, az anyag! Isten a megtestesülést, a második isteni személy velünk létét az Eucharishtiában állandósítja. Isten Jézus megváltó halálát, feltámadását az Eucharishtiában a világ végéig jelen valóvá teszi. Isten a pünkösdi Lélek-kiáradást leginkább az átváltoztatásban valósítja és állandósítja a világ végéig, hiszen a Szentlélek cselekszi az átlényegítést, és az áldozókat is ő alakítja krisztusivá.

Isten a végső dolgokat az Eucharishtiában már elővételezi a hívők számára. Melyek a végső dolgok? A holtak feltámadása, az ítélet és az örök élet. Az áldozó az örök élet zálogát, csíráját, benne a föltámadást elindító kovaszát veszi magához. Aki jól áldozik, már átment az ítéleten, Szent Pál intelme alapján, mely így szól: „Vizsgálja meg magát mindenki, s csak úgy egyék a kenyérből, és igyék a kehelyből, mert aki (méltatlanul) eszik és iszik, anélkül, hogy megkülönböztetné (az Úr)

testét, tulajdon ítéletét eszi és issza” (1Kor 2,28–29). Vagyis áldozás előtt át kell menni az ítéleten, ha szükséges, gyónni kell, és feloldozást kérni. A szentáldozás (a napi áldozás) az a szint a mai kereszténységben, ahol többé sumákolni nem lehet: az ember vagy a bűneivel szakít, vagy az áldozásait hagyja abba. Az áldozó énje belép az örök életbe. Jézus nem a gyomrunkba száll le áldozáskor, hanem oda, ahol azt mondom: én. A mi Urunk az ún. kafarnaumi beszédében utal is arra, hogy az áldozó egy elővételezett belépést nyer a végső időkbe, az eszkatonba. „Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, annak örök élete van, és én föltámasztom az utolsó napon” (Jn 6,54). Isten az Eucharisziát az egy, szent, katolikus és apostoli Egyház forrásává és élete csúcspontjává tette.

Ferenc minderre úgy válaszolt, hogy megtérése csúcspontján az Eucharisziára talált rá, amelyben Istennel, az emberekkel és a világgal való kapcsolatát egybefoglalva látta. Így vall ő maga megtérése csúcspontjáról, amely után már nem megtérési mozzanatok vannak az életben, hanem érlelődés.

„Az Úr templomában olyan hitet öntött belém, / hogy igen egyszerű szavakkal imádkoztam. / Imádunk téged, Urunk Jézus Krisztus, a világon / lévő minden templomodban és áldunk téged, / mert szent kereszted által megváltottad a világot” (*Végrendelet*).

Így indul el útjára a megtért Ferenc. És mi történt földi útja végén? Saját halálát eucharisztikus keretbe, pontosabban az Eucharisztia erőterébe helyezi.

„Mialatt a testvérek keservesen sírtak és vigasztalanul búsultak, a szent atya kenyeret kért, azt megáldotta, megtörte, és mindegyiknek nyújtott belőle egy darabkát eledelül. Majd előhozatta az evangéliumos könyvet, és Szent János evangéliumból felolvastatta magának azt a részt, mely így kezdődik: »Húsvét ünnepe előtt...« Ezzel annak a szentséges vacsorának emlékét újította meg, melyet utoljára fogyasztott tanítványaival az Úr. Mindezt ennek a szent cselekménynek emlékezetére cselekedte, hogy ezzel is megmutassa mélységes szeretetét, melyet testvérei iránt érzett” (2 Cel 217–218).

Íme, Szent Ferenc életét bekeretezi az Eucharisztia, pontosabban Isten Ferencet az Eucharisztia erőterébe emeli, olyannyira, hogy mindennapjait meghatározza a *mise* és a *jelenlét*. Ha megköszön valamit, a római misekánon kifejezésével teszi: „gratias ago” – nem pedig a kora olasz nyelven, s amikor az Úr testvéreket ad neki, az új szerzet felépítése „utolsó vacsorai” lesz: gyakran mossa testvérei lábát, mert Isten hatalmát a tanítványainak lábát mosó Jézusban szemléli. A „hatalom” „utolsó vacsorai” valósága a „-hat” grammatikai elemmé változva képességet jelent: „én megmoshatlak”, „én megválthatlak”, „én feloldozhatlak téged”.

Ezért nem abbasnak, apátnak, nem priornak (elsőbbnek), hanem miniszternek nevezi a rendi előljárót (innét, a ferences szótárból veszi át a modern poli-

tika), majd amikor ez kezd túl fényesen csengeni, hozzáteszi, hogy ő, az előljáró „minister et servus”!

Isten minden művét az Eucharishtiában összefoglalva látja Ferenc, vagy talán úgy is mondhatnánk: Isten minden művét eucharisztikus jellegűnek érzékeli. A teremtést is. Itt sokat kellene beszélni a *Naphimnusz*ról. Ferenc nem a világot dicsőíti, hanem a Teremtőt, mindenért és mindennel együtt. Ám van a *Naphimnusz*nak egy rejtett, mély vonulata. Ferenc a Napról azt mondja, hogy a Fölségesről hordoz jelentést (tehát a Nap nem Isten!), ám ezt a Napot, mely képe az egy Istennek, ugyanakkor testvérnek is nevezi. Ez a megtestesülés rejtett, valóban költői megéneklése. A *Naphimnusz*ban Ferenc lemond az ősi pogány vallások nagy vállalkozásáról, mert kudarcnak tudja; lemond a gnóziról, arról, hogy az ember a saját erejével mint Istenig felállított létra fokain fölmenjen Istenhez. Szerinte az ember „nem méltó, hogy megnevezze Istent”, vagyis képtelen bizonyos módszerekkel, pl. meditációs módszerekkel felverekedni magát Istenig.

Csak Isten jöhet el az emberért. Ez meg is történt; ezért nevezi a Napot nemcsak „messor”-nak, úrnak, aki Isten képe, hanem „frate”-nak is, testvérnek, mert Krisztusban Isten testvérünké lett. Így Ferenc a megtestesülésben, a megtestesült Igében, Jézusban létrejött utat akarja bejárni: vagyis vállalja a teremtett létet, az emberi létet egészen a humusig (ezt jelenti a „humilis” alázatos jelző), mert Krisztus az anyagot is magára vette és megváltó halálában utat tört nekünk Istenhez: Ő az út. A *Naphimnusz* ezt az utat járja be: a Megtestesülésben kijelölt utat. Ezért Ferenc számára a panteizmus lázalom, önistenítés, zsákutca. A teremtett világ nem azonos Istennel, ám Isten ajándéka, olyan ajándéka, amelyen keresztül önmagát akarja nekünk adni, és Krisztus teste és vére által valóban önmagát adja. Az univerzum olyan, mint egy lehetőségbeli ostya. Az ember a paradicsomi állapotban ezt élte: a világ quasi-sacramentum jellegét. De Istentől elszakítva az ember a világ eucharisztikus voltát utasította vissza, és helyette önmagát istenítve a panteizmus tévedésébe esett.

A megtestesülés beteljesítette – elővételezve megvalósította az Eucharishtiában – az univerzum szentségi jellegét; azt az állapotot, amikor majd Isten lesz minden a mindenben. Ez az őseredeti, rendkívülien új, de mélységeiben bibliai szemlélet mentheti meg az emberiséget a világkatasztrófától, a zöldeket pedig attól az emberi katasztrófától, hogy istenítsék a világot.

Hogy a megtestesülés és az Eucharisztia között milyen egységet látott Ferenc, elég idézni pár sort az első *Intelemből*: „Íme, nap nap után megalázza magát, mint akkor, amikor királyi trónjáról a Szűz méhébe szállott alá; nap nap után közénk jön alázatos külsőben: nap nap után leszáll Atyja öléből az oltárra, és a pap kezébe adja magát.” A megtestesülés (Isten világba való belépése ember-

ként) és az átlényegülés között mély azonosságot talál. Ezért hajlamos a papságot máriás valóságnak tekinteni.

Az előbbi idézetben finom liturgikus reminiscencia is bujkál, mert a karácsony oktávjába eső vasárnapi mise inroitusza a Bölcsesség könyvéből való idézet, amelyet ősidők óta a karácsony misztériumára alkalmazott a liturgia. „Mert mialatt mélységes csönd borult a mindenségre, az éj közepén mindenható Igéd királyi trónodról leszállott...” (Bölcs 18,14–15).

Ferenc megáldozva, mint diakónus, az Úr szentséges vérét tartalmazó kelyhet tartva, vagy némán imádkozva a Szentség előtt, a megtestesült Ige, az Úr Jézus kortársának tudta magát.

Szent Ferenc szemében az Eucharisztia az Úr megváltó művének jelenléte, erről tesz tanúbizonyságot az az imádság, amelyet minden kisebb testvér naponta sokszor elimádkozik a Szentség elé járulva. Ebben az imádságban összekapcsolja az Eucharisztia köszöntését a szent Kereszt felmagasztaltatása ünnepének egyik antifónájával, amelyben a megváltásért adunk hálát: „...imádunk Téged minden templomodban, mert szent kereszted által megváltottad a világot”.

Hogy pedig mennyire az eljövendő világ előképe az Eucharisztia Szent Ferenc tudatában, jól bizonyítja a köszöntése: „Az új világ jeleivel (vagyis az Eucharisziával) köszöntelek titeket.” Ferenc megtérése elérte a csúcspontot, ettől kezdve az érlelődés jellemző rá, a legnagyobb „fordulat” (*metanoia*) végbement benne, egész lényegével odafordult ahhoz az Istenhez, aki egész istenségével az ember felé fordult a szent Eucharisziában.

8. „AMIKOR AZ ÚR TESTVÉREKET ADOTT”

– A II CEL. X. FEJEZETÉNEK ELEMZÉSE

Ez a mondat Ferenc végrendeletéből való, és jelzi azt a fordulatot az életében, amikor egyedül az Úr akaratából megszületett a közösség. Ferenc nem akart szerzetesrendet alapítani, ez az Úr akarata volt. De hogyan is történt? Igen sokat mondó a leírás, amelyet Celanói Tamás művében találunk (II Cel X.). A következő gondolatokat Francis de Beer elemzéséből veszem, szabad, összefoglaló fordításban.³

A döntő pillanat Bernátnak, a gazdag polgárnak Ferencsel való találkozása. Bernát követni akarván Ferencet hozzá megy tanácsot (*consilium*) kérni. Bernát már „elhatározta, hogy teljesen szakít a világgal”. Tehát nem megtérésről van

³ Vö. ID: *La conversion de Saint François selon Thomas de Celano. Étude comparative des textes relatifs à la conversion en Vita I et Vita II*, Éd. Franciscaines, Paris, 1963.

szó. Már csak a vagyona, gazdagsága okoz gondot. Bernát számára nem a vagyronról való lemondás a lényeg: döntése sokkal mélyebb; a lemondás kivitelezésének módja érdekli. Így szól Ferenchez: „Ha valaki egy úr javait, amelyeket már hosszú időn át használt, nem akarja tovább magánál tartani, mit kell velük a leghelyesebben tennie, ó atyám?” Bernát a lemondásnak a legtökéletesebb módját keresi (*perfectius*; mert ő „a tökéletesség fia”, II Cel 15,7; ő az, aki „tökéletesen szakít a világgal”).

Tehát nem mandátumért jön, hanem consiliumért (ez a szó ötször fordul elő). Ferenc megfelelő választ ad a kérdésére: „Adjon vissza mindent Urának, akitől kapta.” Bernát láthatóan örül a válasznak, a kérdés meg van oldva.

Ám hirtelen egy újabb világ nyílik meg. Ferenc azt tanácsolja Bernátnak, hogy az ő tanácsát, amit neki adott, vessék alá vizsgálatnak az evangéliumot konzultálván. Látni szeretnék, hogy Krisztus tanácsa megegyezik-e Ferenc tanácsával. („Tanácsot kérjünk Krisztustól”; „Krisztus ezt a tanácsot adta nekünk.”) Nem jogi konzultáció ez. Nem a szöveget faggatják, hanem Krisztustól kérnek tanácsot. Így tehát az evangéliumos könyvhöz való folyamodás egy személyes párbeszéd keretében van.

Nézzük most át még egyszer az eseményt. Bernát Ferenchez megy tanácsért („consilium ejus”), de aztán Krisztushoz fordulnak („a Christo quaesumus consilium”), azután Krisztus felel nekik az evangéliumból („aperierunt librum, et consilium suum in eo aperit Christus”). Itt tehát az Úr személyes kinyilatkoztatásáról van szó. Nem csupán az evangéliumos könyvet nyitották ki tanácsért, hanem magát az Igét hallgatták. Egy személyes párbeszéd szövetében vagyunk. Nem inspirációt keresnek, hanem megerősítést.

Ebben a keresésben (Ferenc és Bernát közös keresésében) *kell látni a Rend keletkezését*. Mindez azért nagyon fontos számunkra, mert éveken át tartó készüllet indult el a Rendben (2005 őszén), hogy lélekben megújulva tudjuk majd ünnepelni a Rend fennállásának 800. évfordulóját (1209–2009). Ferenc és Bernát közösen elhatározzák, hogy azt fogják tenni, amire először esik a tekintetük. Aztán még kétszer-háromszor kinyitják a könyvet, Krisztustól jóváhagyást várva. Ferenc már korábban lemondott mindenről. Akkor most mit jelenthet ez a Bernáttal közös elhatározás Ferenc számára? Igazában az evangéliummal közös, együttes engedelmességről van szó. Hát eddig nem ezt tette? Idáig csak Krisztusnak kötelezte el magát (az ő személyének), de nem közvetlenül az evangéliumnak.

Amikor viszont az Úr egy testvért küld neki (nem keresi, nem toboroz), akkor vetődik fel ez a kérdés, hogy az evangéliumos könyvhöz kell folyamodni, ez lesz az ősi Regula. Végrendelemben így ír: „Miután az Úr testvéreket adott nekem (postquam Dominus dedit mihi de fratribus), maga a Magasságbeli nyilatkoztatta ki

Mit üzen Szent Ferenc a XXI. századi követőinek és az egész kereszténységnek?

nekem, hogy a szent evangélium szerint kell élni (secundum formam sancti Evangelii).” Egy kis nagyítással és kisarkítással (ami most a lényegét szolgálja!), azt mondhatnánk, hogy a rendalapítás Ferenc lelki fejlődésének margóján mint egy váratlan mű jelenik meg. Az Úr műve. Ezt ő mindig is tudta, és Isten művének tekintette: ezért nem roppant bele, amikor emberi szempontból leválik róla a Rend, hanem ő maga is belépett a Kisebb Testvérek Rendjébe, mint nem előljáró.

A Rend Ferencnek az engedelmségéből született, ahogy Krisztusnak és az evangéliumnak engedelmeskedett. Ferenc nem birtokolta a Rendet. Isten kezdetől fogva úgy intézte, hogy ne vegye birtokába. Már a Bernáttal való találkozásban láthatunk valami különöset. Mintha Ferenc nem merné magára venni ennek a vállalkozásnak a felelősségét, valójában Ferenc itt követi Bernátot! Ez az indulás. Mintha nem Ferenc tartaná kezében saját sorsát, de Ferenc nem hagyja magára azt az embert, aki az Úr Jézust szeretve mindenről lemond, és hozzá fordul tanácsért, és elhatározza, hogy követi őt. Itt lelki fogantatásról van szó. Úgy is mutatja be testvéreit a pápának, amikor eléje járul Regulája jóváhagyásáért, mint az ő gyermekeit, akiket ő fogant. Egy angol mese példázatában mondja el, miként fogant gyermekeket egy erdőben élt lány a királytól, és amikor felnöttek, miként jelent meg velük királyapjuk előtt, és adta vissza őket.

Egyébként a Krisztusnak adott feltétlen engedelmség miatt vonzódnak hozzá a testvérek, és így lesz rendalapító, mester és lelkiezető. A Rendet ez a Krisztusnak adott engedelmség tartja össze, nem más. Úgyhogy a Rend vezetéséről való lemondás egy hosszan alakuló elhatározás érett gyümölcse. Egy nap így szól testvéreihez: „Ezentúl halott leszek számotokra. De itt van Cattani Péter testvér; mostantól fogva én is, ti is valamennyien neki engedelmeskedünk” – és azonnal odaborult eléje, s engedelmséget és tiszteletet fogadott.

Ő csak élni (*vivere*) akar, ahogy Regulájában írja. De nem felelőtlenység ez? Egy ekkora művet csak úgy átadni? Igazából lemondása a Rendről egy tágabb valóságban történik. Ferenc az Anyaszentegyházra bízta. Végtelen bizalma van az Isten Fia által alapított egyetlen Egyház létbeli (Krisztussal való egysége miatti) szentségében. Amikor Rendjét így átadta, lelkében beérett egy kozmikus, sőt annál is nagyobb kiengesztelődés.

9. AZ EGYETEMES KIENGESZTELŐDÉS ÉRDEKÉBEN
MÉG A HALÁLT IS NÖVÉRÉNEK NEVEZI

Még egyszer vissza kell térnem a *Naphimnusz*hoz, mely Ferenc utolsó éveiben és napjaiban születik meg, mint az első modern európai nyelven írott költemény,

amelyben Ferenc összefoglal mindent, vagyis a végső és egyetemes kiengesztelődésről énekel. A *Naphimnusz* hagyományos értelmezése kozmikus himnusz-ként fogja fel a verset, és furcsának, oda nem illőnek tartja a két utolsó strófát, mely az emberről szól. Tudniillik egy évvel a halála előtt komponálta meg a hagyományos értelmezésben „sajátosan a teremtmények himnuszának” nevezett részt. San Damianóban, lelki-testi gyötrelmek között átvirrasztott éjszaka után, amikor, amint mondja: „az Úr biztosított országáról”.

A két utolsó előtti strófát egy évre rá, 1226. október első napjaiban tette a versbe, tehát közvetlenül halála előtt. Egy történelmi esemény váltotta ki. Assisi püspöke és a podesta összeveszett. A püspök kiközösítette ellenfelét. Békítetetlen gyűlölet uralkodott köztük. A Perugiai legenda (44 és 101) így írja le: „Boldog Ferenc már igen beteg volt, de megkönyörült rajtuk. Szenvedett, látva, hogy senki sem tett semmit, hogy a békét és az egységet helyreállítsa köztük.” Ezen alkalommal csatolta énekéhez ezeket a strófákat. „Azután a podestát egy testvér által a püspökhöz vezettette, és mindenki jelenlétében elénekeltette a *Naphimnusz*t, azt kérve, hallgassák meg nagy áhítattal. Hallva ezt a Laudest, a podesta a püspök lábához borult, aki megbocsátott neki, és aki szintén kérte annak bocsánatát. Mind megdöbbenve látták ezt a kiengesztelődést.” (M meghalt szombat éjjel, október 3-án, kb. 44 éves korában, megterése után 20 évvel.)

Ez a két strófa tehát többek szerint kilóg a sorból. Költői ügyetlenség mutatkozik benne. Ha azonban Eloi Leclerc meglátását fogadjuk el, miszerint az ének nemcsak kozmikus himnusz, hanem a ferences kiengesztelődés éneke a világ elemeivel, az elemeknek a pszichében megjelenő képeivel, amelyek az embernek önmagával való kiengesztelődésről beszélnek, akkor a szerzőnek igaza van. Ha ezt elfogadjuk, Ferencnek adunk igazat, sőt akkor az utolsó két strófa adja meg végső értelmét az egész versnek. Kimondja nyíltan, amit burkoltan a jelzők mesteri megválasztásával addig is sugall: az ember kiengesztelődik önmagával, és ezen keresztül mindennel, a másik emberrel is.

Hiszen a dolgokkal való megbékélés, a kozmikus kiengesztelődés nyelvezetéből nem ezt kell-e kiolvasni, nem ezt sugallja-e maga a vers: az embernek az emberrel való kiengesztelődését a saját mélységeiben. Ha elfogadjuk ezt a meglátást, csodálatos egységet találunk a műben.

Még egyszer tudatosítsuk a feltevést és a módszert. *a)* A vers képei elsődleges értelemben kozmikus valóságokra vonatkoznak, de a gazdagon alkalmazott jelzők egy másik világra irányítják figyelmünket, a tudatalatti, a psziché világára. *b)* Ha tüzetesen megvizsgáljuk ezeket a képeket, a mítoszok ősképeinek dimenzióját fedezzük fel bennük, melyben a keresztény tartalom úgy jelenik meg, mint abból kinövő, azt beteljesítő kegyelem.

Végül a két utolsó strófát meg kell vizsgálnunk ebből a szempontból. Nem éppen ezek a versszakok adják-e a mondanivaló lényegét, vagyis az egyetemes kiengesztelődés meghirdetését? Ne feledjük el Ferenc missziós szándékát se – menjetek és énekeljete: ének polémia helyett! Így a *Naphimnusz* az egyetemes kiengesztelődésért mondott hálaadás, és dicsőítése annak, akitől minden jó származik.

A Földanya nénét éneklő strófával tulajdonképpen lezárult a kozmikus rész. A hagyományos értelmezés, amint említettük, itt törést lát. A szerző azonban költeménye szerves részének tekintette a következő strófákat. Ennek az elemzésnek az az eredménye, hogy megtalálta azt a mélyben húzódó egységet, mely összeköti a két részt, sőt úgy mutatja be a két utolsó, emberről szóló versszakot, mint az előző mondanivaló végső kibontakozását.

Menjünk ismét vissza az életrajzhoz. A kérdés tulajdonképpen így fogalmazható meg: van-e kapcsolat a kozmikus barátkozás (a világ dolgaihoz való viszonya) és az emberekkel való kapcsolata között? Ferenc kereskedő gyermeke. Igen érzékeny és nyitott az emberi kapcsolatokra, a cserére. Udvarias, szeretetreméltó. Megtérése ezt csak elmélyíti, tud beszélni a nagyokkal: III. Incével. Hugolino bíboros barátja. Magát az egyiptomi szultánt, Melek el Kamelt is megnyeri udvariasságával. Látóköre igen széles. Levelében, melyet minden hívőnek ír, olyan társadalmi rétegeket szólít meg, amelyek soha nem szerepeltek egyházi dokumentumokban.

Az emberekhez való viszonyát két vonás jellemzi: *igen személyes*. Chesterton jegyzi meg humorosan: „Nem látta az erdőt a fától” (a ferences filozófia egyediség elve). Soha az emberiség, soha *az* ember, mindig a konkrét, előtte álló ember, a személy számít. Csodálatos ízlése, vonzódása az egyedihez! – *Békesség*, aki mindig a kiengesztelődést műveli. Mindez hitéből fakad, de még annál mélyebbről is – ösztöneiből. Az emberek iránti szeretete csak sűrűsödött formája egy még általánosabb, a dolgokra, a létezőre kiterjedő szeretetnek.

Ez tőlünk idegen. Mi dualista módon vagyunk jelen a világban. A személyek iránti udvariasság, a szimpátia, a szeretet a követelmény. A dolgok irányában az uralkodás és az agresszivitás. Csakhogy ebben a dualizmusban az a tragikus, hogy a természet bennünk is van. – Az ember az anyagi világ része is. Sajnos hajlamosak vagyunk az embert kettévágni, szellemire és anyagira – a kettő ugyanolyan tévedés. Az emberre azonban visszafordul a dolgok irányába gyakorolt agresszivitás. Ezért lett világunk fenyegetett világ.

Ferencben nyoma sincs ennek a dualizmusnak (melyet, be kell ismernünk, a manicheista hatású kereszténység is táplált). Nemcsak az emberek barátja, hanem a dolgoké is. Mikor tehát testvérnek nevezi (Nővérének) őket, nemcsak allegorizál, hanem egyszerűen kifejezi magát. Ez nem egyfajta szentimentalizmus: a tudatos szférában ez keresztény hitéből ered; az ösztönös világban ez a legmélyebb érzése.

Ferenc tehát elfogadja teljes önmagát – és ez a belső kiengesztelődés mutatkozik meg a dolgok és a személyek irányában.

Itt van a *Naphimnusz* egységének legmélyebb alapja. Ferencnek tehát esztétikailag igaza van saját versével kapcsolatban. Formailag is köti az előbbi részekhez. Az ének első strófájában Ferenc jelzi legmagasabb célját, kétszer említi az „Altissimum”. Aztán helyébe lép a Nap, majd eltűnik, csak a dicséret iránya marad: Isten. – Ebben a versszakban ismét feltűnik az „Altissimus”. Tehát nem arról mondott le az előző strófában, hogy eljusson Istenhez, hanem a gnosztikus útról, mely meg akarja kerülni az anyagot, és a dicséret, a meditáció módszerével elérni Istent. Ferenc istenképének ez sajátos vonása. Isten nem érhető el a földiek tagadása által. A „Magasságbeli megkoronázza ezt a mindenséggel kibékült embert”.

Nővérünk a halál

Áldjon, Uram, nővérünk, a testi halál,

Aki elől élő ember el nem futhat,

Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,

És boldogok, akik magukat megadták a te szent akaratodnak,

Második halál nem fog fájni azoknak.

Ez a versszak nem buzdítás a halál keresztény elviselésére, hanem saját halálának a fogadása. Megint felmerül a kérdés: igaza volt-e Ferencnek, amikor ezt a versszakot a *Naphimnusz*ba tette? A Napénekből a Halálnővér éneke lett?

Mint a legtöbb strófa, ez is dicsérettel kezdődik. A dicséret tárgya nem a halál, hanem az Isten. Ferenc a halált nővérnek nevezi. Nem megszépítése ez a valóságnak, mert elismeri: „aki elől élő ember el nem futhat”. A halálról nincs tapasztalatunk, csak az életről. Ferenc ezt elfogadja. Itt ugyanaz a nyitottság jelenik meg, mely megmutatkozik a dolgok és személyek irányában is. A létezés súlypontja egyre jobban kikerül saját szűkös létéből. A halálos bűn ennek az ellenkezője Ferenc tanításában. A végleges önmagába zárkózás. „A halált a birtoklás teszi keserűvé, az önbirtoklás is” – írja egyik levelében.

Van az öröklétnek egyfajta önvédelmi elképzelése a kereszténységben, miszerint a halál után még inkább önmagunkat fogjuk birtokolni. Ez az ember önkivetítése csupán. Ferenc odáig jut, hogy meg kell szabadulnia a halhatatlanság önző elképzelésétől, hogy az örökkévalóságba emelkedjen. Ez nem az „én” létmódom szerinti élet, hanem a „lét” szerinti élet, Isten az ő teljességéből részesít.

Ferenc a Nappal és a halállal ugyanúgy szembenéz, mert ugyanarról az életről beszélnek neki. A teremtmények útja így szerinte az örökkévalóság útja, és itt az ének a létezéssel lesz azonos.